

ABJECT (İĞRENÇ) BEDEN OLARAK RUSALKA: SLAV DENİZKIZLARININ EDEBİ VE SANATSAL TEMSİLLERİ

RUSALKA AS AN ABJECT BODY: LITERARY AND ARTISTIC REPRESENTATIONS OF SLAVIC MERMAIDS

Duygu ÖZAKIN*

ÖZ: Kadın bedenini, öngörülemeyen, sınırlarından taşan bir sıvılar ve akışkanlar alanı olarak tanımlayan pozitivist düşünce, tam karşısında konumlandığını iddia ettiği mitik sistemin inanışlarını yeniden üretir ve pekiştirir. Bu inanışlar arasında, dişil tekensiz güçlerin su, akışkanlık, nem ve karanlık ile ilişkili olanları, geleneksel ve modern sanat yapıtlarına estetize edilerek yansıtılmış, sanatta temsilin dönüştürücü gücünden kaynaklanan bir ehlileştirilmeye tabi tutulmuşlardır. Bu tekensiz güçlerden biri olan ve Slav mitolojisinde denizkızlarına karşılık gelen rusalkalar, zamansız ölen kadınların, suda yaşayan ruhları sıfatıyla, hem birer korku nesnesi, hem de dişil doğaları gereği, bereket sembolü olarak kabul edilirler. İnanışa göre rusalkalar, erkek kurbanlarını suya çekip boğarak öldürürler; ancak karaya çıktıkları Rusalka Haftası'nda, toprağa nem ve verimlilik getirirler. Bu çalışma, halk inanışlarında kadın bedeninin periferiye itilmesini, post-yapısalcı teorisyen Julia Kristeva'nın abject (iğrenç) kavramsallaştırması aracılığıyla, rusalka örneğinde çözümlenmeyi amaçlar. Çalışmada, kavramın Butlercı bir yorumundan da yararlanmış, abject/iğrenç olma durumunun, bedenselliği aşarak, giderek toplumun ötekisi olma halini imlediği bir okumadan yola çıkılmış ve ilgili edebi/sanatsal temsiller, bu ekseninde değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Abjeksiyon, Kristeva, Butler, beden, Slav mitolojisi.

ABSTRACT: *Positivist thought that defines female body as an unpredictable, overflowing the boundaries area of liquids and fluids, reproduces and consolidates the beliefs of the mythical system that is claimed to be located on the opposite side. Among these beliefs, the ones associated with the water, fluidity, humidity, darkness, lubricity of the feminine uncanny powers are reflected on the traditional and modern art works aesthetically, they were subjected to a taming by the transformative power of representation in art. One of these uncanny powers, rusalkas correspond to mermaids in Slavic mythology. They are the spirits of the untimely dead women, objects of fear but at the same time considered as symbols of fertility by virtue of their feminine nature. According to the belief, rusalkas kill male victims by drowning them to water; however, during the Rusalka Week, when they landed, they bring moisture and efficiency to the soil. This study aims to analyze the pushing of the female body to the periphery through post-structuralist theorist Julia Kristeva's abject conceptualization. In the study, a Butlerian interpretation of the concept has been used in which being abject, overcoming its corporal definitions, gradually means being the other of society and related literary / artistic representations have been evaluated in this axis.*

Keywords: Abjection, Kristeva, Butler, body, Slavic mythology.

* Dr. - Kayseri / duyguozakin@hotmail.com

This article was checked by Turnitin.

Giriş

19. yüzyıl boyunca, Grimm Kardeşler'in sözlü halk anlatılarını derleme gayretleri, bu anlatıların unutulmasını engellemek, gelecek nesillere aktarımını sağlamak ve dönemin yükselen politik arayışları doğrultusunda, milli kültürü yeniden canlandırmak gayesini güden araştırmacıların çalışmalarına yön vermiştir. Rus halk masallarını derleyen Aleksandr Afanasyev (1826-1871), sözlü tarih araştırmacısı ve dilbilimci Vladimir Dal' (1801-1872), halk bilimci Pyotr Kireyevski (1808-1856), halk bilimci ve antropolog Vsevolod Miller (1848-1913) gibi isimler, Alman ulusçuluğundan etkilenen Rus araştırmacılar arasında yer almışlardır.

Rus araştırmacıların derlemeleri sayesinde, Rus kültür tarihinin bazı folklorik figürleri, geleneksel anlatılardan yola çıkılarak, modern sanatsal türler dâhilinde yeniden canlandırılmıştır. Çağdaş Rus edebiyatında, resim sanatında ve opera sahnesinde hikâyesi yeniden kurgulanan bu figürlerden biri, "rusalka" olmuştur.

Rusalka, Batı halk masallarındaki denizkızına (Görsel 3) karşılık gelen bir su ruhudur. Denizkızı, Avrupa halklarının masal derlemeleri, çağdaş anlatıları ve popüler kültürü sayesinde tanınırlık kazandığından, rusalkalar, çoklukla Batılı denizkızı imgesi üzerinden karşılaştırmaya tabi tutulmaktadır. Uzelli (2016: 123), çağdaş düşünsel ve sanatsal imgelemede "uzun saçlı, balık kuyruklu, suda yaşayan, şarkı söylemeyi ve müziği seven büyüleyici güzellikte bir kız" olarak yer edinen denizkızlarına yönelik geleneksel inanışların, Slav kültüründe bir hayli çeşitli oluşuna vurgu yapar. Bu çeşitlilik, tanıdık denizkızı imajının aksine, halk kültüründe onun kötücül güçlerle ilişkilendirilmesinden kaynaklanır.

Rusalkanın Belirleyici Özellikleri

"Rusalka adı verilen tinsel varlıklar suda boğularak intihar eden ya da bir hastalıktan ölen bakirelerin veya anneleri tarafından lanetlenen çocukların gölde, nehirde ya da su kuyularında yaşadığına inanılan ruhlarıdır" (Öksüz, 2014: 191). Rusalkalar "zamansız ölenlerin ruhları" arasında yer aldıklarından (Öksüz, 2014: 186), felaketler getireceğine inanılan ve tehlikeli sayılan varlıklardan biridir.

Rusalkaların dünya mitolojilerindeki siren, su perisi gibi benzer varlıklarla doğrudan ilişkisi ve yakınlığı üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Molina-Moreno (2016: 96), Rusalka tahayyülünün, Slav olmayan; Fin-Ugor, Germen veya Kelt mitolojik sistemlerinin etkisi altında ortaya çıktıysa bile, Yunan mitolojisindeki sirenlerden (Görsel 4) pek az etkilendiğini, sirenler ve rusalkaların, birbirinden bağımsız varlıklar olduğunu savunmaktadır. Oysa rusalkalar ile su perileri (nymph) arasında (Görsel 5), daha fazla ortak nokta bulunduğunu vurgulamaktadır. Rusalkalar da sirenler gibi şarkı söylerler ama kurbanlarını sesleriyle cezbetmezler.

Geleneksel inanışa göre rusalka, güçlü ve büyüleyici bir figürdür. Suda, ormanlarda ve tarlalarda yaşayan soluk, kıvrak, genellikle güzel bir kadın ruhu olarak tanımlanır. Kıyıdağı diğer su ruhlarıyla oturur, eğlenir ya da yaz gecelerinde ay ışığında dans eder ve şarkı söyler. Ağaç dallarına tırmanır, saldıracığı ve belki de istemeden ölümüne neden olacağı, yoldan geçen masum bir erkeğı kandırmak için bekler. Rusalkanın karakteristik fiziksel özellikleri uzun, açık kahverengi, sarı veya yeşil, salınmış saçları, ışıltılı gözleri ve göğüsleridir. Rusalka, güzel sesi ve melodik gülüşü ile dikkat çeker. Rusalka giyindiğı nadir durumlarda, beyaz renkli şeyler giyer (Görsel 1 ve 11). Buna ek olarak, bazı kaynaklarda, eğer rusalkanın bedeni ve özellikle de saçları kurursa, yok olacağı inanışı yer alır (Pomarantseva'dan akt. Rappoport, 1999: 59).

Rusalkaların yaşam alanı ve ortaya çıkış zamanına yönelik inanışlar arasında da bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Suda olduğu kadar ormanda da bulunabilen Slav denizkızlarının harekete geçtiğı hafta, Rusalka Haftası olarak anılmaktadır. Öksüz (2014: 193), bu haftanın, bahardan yaza geçiş dönemi olarak kabul edildiğini ifade eder. Bu, Kutsal Üçlü (Troitsa) arifesine denk düşen haftadır, ancak bazı yerlerde bu dönem Hamsin Yortusu gününden sonraki gün olarak kabul edilir. Denizkızları, aynı zamanda, İvan Kupala (7 Temmuz) gecesinde veya bir gün önce (Agrafena Kupalnitza'da) harekete geçerler. Gençler festival için alanlarda, çayırlarda, genellikle su kütlelerinin yakınında toplanırlar. Horovod (çember dansı) yapılır, ateşin üzerinden atlanır, kadınlar, halk büyüsu yapmak ve tıbbi amaçlarla kullanılmak üzere şifalı otlar ve sabah çiyi toplarlar (Golubkova, 2016: 148). Sovyet halk bilimci Vinogradova (2000: 142) Rusalka Haftası'nda doğan ya da ölen kadınların da rusalkaya dönüşeceğine inanıldığından söz eder.

İnanışa göre rusalka, doğmamış bir bebeğın, genç ve bekâr bir kadının ya da ihanet eden bir kadının kötücülleşen ruhudur. Kadın, zamansız bir şekilde ölmüş, evlilik dışı hamile kalarak boğulmuş ya da kendini asmıştır. Olumsuz niteliklerine karşın, hala, doğurganlığın bir simgesi olarak, rusalkanın karaya çıkışı, Rusalka Haftası boyunca kutlanır. Doğanın en canlı zamanlarına denk düşen bu bayramda, yeni uyanan bitki örtüsünü kutlamak için şarkılar söylenir, danslar edilir. Bu hafta boyunca, ormanlarda ve tarlalarda dolaşan rusalkaların, toprağı nem ve bereket getirdiğine inanılır. Köylüler evlerini taze yeşil huş ağacı dallarıyla (rusalka ağacı) ile süsler. Yaratığın da korku içinde olduğunu unutmayan köylü kadınlar, onu rahatlatmak için ormana kumaşlar ve çeşitli eşyalar bırakırlar. Rusalkanın vereceğı olası zararı en aza indirmek için haç, sarımsak, tütsü ve tılsımlardan yardım alırlar (Afanasyev'den akt. Rappoport, 1999: 59).

Dynda, 19. yüzyıl folklor araştırmalarıyla tanınan bu figürün, o zamandan beri, çeşitli sözlüklerde denizkızının bir karşılığı olarak, yeşil saçlı, kadın bedenli ve gövdesinin alt kısmı balık biçimli su ruhu olarak yer

aldığını, ancak etnografik malzemenin, bunun aksini ortaya koyduğunu belirtir. Yaygın halk inanışlarına göre, rusalka, nehirlerde ve bataklıklarda yaşayan erken veya trajik bir biçimde ölen bakirelerden oluşan mutsuz ruhlardır. Fakat nehir ve bataklık dışında, göller ve su değirmenleri de rusalkaların mekânı olabilir. Tarlaları, ormanları ve çayrları veya köylülerin evlerini ziyaret ederler (Dynda, 2017: 84). Ölüm ve ötedünya ile ilişkili olduklarından, korkulan varlıklardır. Rusalkalar, özellikle erkekler için tehlikeli sayılırlar.

Slav inanışında, halkın rusalkaya yaklaşımı da ikilik arz eder. Çalışmanın bu bölümünde atıf yapılan araştırma ve incelemelerde görüldüğü gibi, bir yandan onun tekinsiz güçlerinden korkulur ve lanetlenmiş bir ruh olduğu için zarar getireceğine inanılır; öte yandan, çaresiz ve acılı bir varlık olarak kabul gördüğünden, azabını dindirmek amacıyla, rusalkaya anlayışlı davranılır. İnsanların ondan korktuğu gibi, onun da insanlardan korktuğuna inanılır.

Abject Kavramı ve Rusalkanın Abject Kimliği

Kadın bedeninin dış yüzeyine, görünür durumda olan kısımlarına atfedilen güzellik ile onun, estetik çember içinde sayılmayan ve tiksinti ile korku arasında salınan duygular uyandıran iç yapısı ve artıkları arasındaki tezatın sorgulanması, abject kuramına ilişkin bir tartışma alanı oluşturur. Kadın bedeni, bilhassa onun estetik sayılmayan iç bedeni, bedensel atıkları ve periyodik bedensel süreçleri abject haline getirilmiştir. *“Abject kelime olarak tiksinti, iğrençlik, zillet veya atık kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır”* (Akkol, 2018: 1352).

Abject (iğrenç) kavramı ilk kez Fransız filozof Georges Bataille (1897-1962) tarafından, 1962 yılında yayımlanan *“Erotism: Death and Sensuality”* adlı eserinde ortaya konmuştur. Kavram, post-yapısalcı teorisyen Julia Kristeva (d. 1941) tarafından geliştirildiğinde daha geniş kitlelere ulaşmıştır. *“Kristeva’ya göre abject; anne-çocuk bedenlerinin birbirinden ayrılması sürecinde yaşanan duygudur. Bu duygu aynı şekilde bedenin kendi atıklarından ayrılması sürecinde de yaşanır. Kristeva abject kavramını biyolojik ilişki üzerinden tanımlamıştır”* (Akkol, 2018: 1349).

Kristeva, biyolojik ilişki üzerine inşa ettiği abject kavramını, sosyal ilişkilere uyarlanabilecek biçimde geliştirmiştir. Özne olarak kendimizin dışında konumlandığımız ve dışlamaya eğilimli olduğumuz kişileri ve şeyleri, abjeksiyona uğrattığımızı ifade eder: *“İğrenç, nesnenin niteliklerinden yalnızca özne-ben’in karşıtı olma niteliğine sahiptir”* (Kristeva, 2014: 14). Esasında abject, kendimize ait bir özelliğimize yabancılaşmanın sonucunda dışladığımız şeydir. Sözelimi, canlı beden bize, insana aittir; ancak ceset, ölü beden, sanki insanlar dünyasına ait değilmiş gibi dışlanır, hatta ondan tiksiniilir. Bu noktada abject, ben ile öteki arasında kalır, belirsiz oluşu, şimdiki zamana ait olan varlığımızı tehdit ettiği gerekçesiyle korku yaratır.

Kristeva, iğrenmeyi, varlığın “tahammül ve tahayyül edilebilir olasılığın dışına defedilmiş bir tehdide karşı o şiddetli, karanlık isyanlarından biri” olarak tanımlar. Arzunun, tehdit karşısında büyülendiğini; ancak telaşa kapılarak geri çekildiğini ve ondan tiksiniş, onu yadsıdığını söyler. “Bir çekme ve itme kutbu, musallat olduğu kişiyi sanki kaçılmaz bir bumerang gibi hiç durmadan, sözcüğün gerçek anlamıyla, kendinden geçirir” (Kristeva, 2014: 13).

Bu bilgiler ışığında rusalkalar, birkaç bakımdan abject kimlik taşımaktadırlar. Öncelikle “zamansız ölenlerin ruhları” arasında yer aldıkları için, doğal olarak, bir cesetten ayrılıp, yeniden insan kılığına girmek ve gündelik yaşama gizlice karışmak gibi bir özellikleri vardır. “Ceset –Tanrıyı hesaba katmadan ve bilimin dışında düşünüldüğünde– iğrençliğin zirvesidir. Ceset, yaşamı yağmalayan ölümdür. İğrenç. Tıpkı ayırlamadığımız, kendimizi koruyamadığımız bir nesne gibi dışarı atlandır. Hayali tuhaflık ile gerçek tehlike bizi çağırır ve eninde sonunda bizi yutmayı başarır” (Kristeva, 2014: 16). Bazı inanışlarda rusalkalar, ölmeye bırakılmış bir beden emarelerini taşırlar, derileri morarmıştır, yüzleri cansızdır ve solgundur. Suya ait, öte dünyadan gelen ve cesedi çağrıştıran tüm fiziksel nitelikleri, rusalkaların, abject nesnenin ölümle ilişkisi içinde değerlendirildiğini gösterir:

“Engellenemeyen çürüme, iğrenç ve ölü şey olarak ceset, onunla kırılğan ve yanıtıcı bir rastlantıyla karşı karşıyaymışçasına yüz yüze gelen kişinin kimliğini daha şiddetli bir şekilde altüst eder. Kanlı ve irinli bir yaranın, terin veya çürümenin yavan ve keskin kokusu, ölüm anlamına gelmez. Anlamlandırılmış ölümlü anlayabilir, ona tepki verebilir veya kabul edebilirim. Ama makyajsız ve maskesiz bir gerçek tiyatro misali atık ve ceset, bana yaşayabilmem için durmaksızın uzaklaştığım şeyi gösterir. Bu sıvılar, bu kir, bu dışkı, yaşamın zor katlandığı, ölüm sıkıntısıyla katlandığı şeylerdir” (Kristeva, 2014: 16).

Lanetlenmiş ruhlar olan rusalkalar, canlılar dünyasını tehdit etmeyi sürdürürler. Vaftiz edilmemiş, günahkâr, büyük suçlar işlemiş kadınların ruhları olarak, toplumun dışlanmış figürleridir. Ancak, Kristeva’nın (2014: 14) deyişiyle “iğrenç, sürgün edildiği yerden efendisine meydan okumaya devam eder” ve rusalka, sürgün edildiği sularda ve orman kuytularında, kendine zarar verenleri kurban olarak seçer.

Rusalkalar, çocuklarla da ilişkilendirilmiştir; onlar, vaftiz edilmeden ölen kız çocuklarıdır (Zelenin, 1995: 432). Rusalkalar, ebeveynleri tarafından lanetlenen, ayrıca kötücül güçlere “vaat edilen” veya “bağışlanan” çocuklar da olabilirler (Golubkova, 2016: 147). “Demek ki iğrenç kılan, kirlilik ya da hastalık değil, bir kimliği, bir sistemi, bir düzeni rahatsız edendir. İğrenç, sınırlara, konumlara ve kurallara saygı göstermeyen bir şeydir. Arada, muğlak ve karışmış olandır” (Kristeva, 2014: 16). Bu

bağlamda, rusalkanın bedensel tekinsizliği, onun toplum dışına itilmiş bir ruh olarak, ötekiliğinin, benzemeziğinin emarelerini bedeninde taşır.

Bu çalışmada, kavramın Butlerci bir yorumundan da yararlanılmış, abject/iğrenç olma durumunun, bedenselliği aşarak, giderek, toplumun ötekisi olma halini imlediği bir okumadan yola çıkılmıştır. Amerikalı post-yapısalcı filozof Judith Butler (d. 1956), "tiksinç" olanı, bedenden atılan, dışkı olarak boşaltılan, kelimenin gerçek anlamıyla "öteki" kılınan biçiminde açıklar: *"Yabancı unsurların dışa atılmasıymış gibi görünür ama aslında bu dışa atma edimi yabancıyı filen tesis eder. 'Ben-değil'in tiksinç olarak inşası sayesinde bedenin sınırları tesis edilir, bunlar aynı zamanda öznenin ilk dış hatlarıdır"* (Butler, 2012: 220). Butler, bedenin içerisi ve dışarısi arasındaki ilişkinin, toplumsal normlar çemberinin de içerisinde ve dışarısında kalanları belirleyen, dişili ötekileştiren bir güç olduğunu vurgular.

Butler (2011: 73), erkeğin, ontolojik bir hiyerarşinin en üst noktasında, kadının "onun zavallı ve alçak bir kopyası" olarak bir basamak altında, hayvanın ise, hem erkek hem de kadının "zavallı bir kopyası" olarak, basamağın en altında konumlandırıldığını vurgular. Bu bağlamda, rusalkaların abject nesneyi bir bütün olarak temsil etme güçleri ise, fiziksel anlamda olağandışı, hayvansı, ucubeye benzer; manevi anlamda ise lanetli, tekinsiz, baştan çıkarıcı ve öldürücü olmalarından beslenir. İnsanla hayvan arasında kalmış bir ucube niteliği taşımaları, rusalkaların lanetlenmiş ruhlar olarak kabul edilmelerinden ileri gelmektedir. Rusalka Haftası'nda yeryüzüne nem ve bereket getirirken bile, etrafa verecekleri zararları en aza indirmek, bu haftanın başlıca ritüelini oluşturur. Saçları kuruduğu zaman yok olacağına inanılan bu yaratıklar, bedenlerinde, nem ve ıslaklığın kadınsı tekinsizliğini taşırlar. Bedensel akışkanların temsil ettiği ötekilik ve bilinçaltı süreçlerle açıklanan korku ile ilişkileri, rusalka temsilinin birincil nitelikleri arasında yer alır. Butler'ın (2012: 221) ifadesiyle *"öteki'nin veya bir dizi ötekinin dışlama ve tahakküm yoluyla tesis edilmesine dayanan 'kimlikler' iğrenmenin işleyişiyle"* normal sayılanın ekseninde kurulur ve pekişir.

Slav inanışlarında rusalkalar, genellikle su, ölüm ve cinsellik ile bağlantılı kadınsı mitolojik varlıklardır. Slav folklorunun sembolik sisteminde rusalkalar, öç alma, ölüm, dirilme gibi kavramlarla ilişkisi içinde ele alınır. Rusalka, zamansız veya doğal olmayan yollarla ölenlerin arasında yer aldığı için, kirli bir ruhtur. Dini ritüellere göre uygun biçimde gömülememişlerdir, bu nedenle, hayalet dönüşmüşlerdir. Bu hayalet, öç almak üzere geri dönen, dirilen "hortlayan" varlıktır. Rusalkalar, zamansız ölen genç kadınların, genç kızların veya bebeklerin huzursuz ruhları olarak kavramsallaştırılmıştır (Dynda, 2017: 83).

"Eril söylem kadın bedenini denetlenemeyen, kabına sığmayan, güzergâhı önceden kestirilemeyen tehlikeli bir akışkanlar alanı olarak

tanımlar ve bu 'türbülans', 'taşkınlığı' katılara ait prensiplerle sınırlandırmaya çalışır" (Çabuklu, 2014: 155). Rusalka, bir bütün olarak suyun içinde yaşar. Kurbanını suya çekerek öldürür. Bedeninde, suyun akışkanlığını taşıdığı için, kolay kolay yakalanmaz. Bedensel akışkanların temsilleri, geleneksel rusalka imgesine içkin kılınmıştır. Zira "bedenin 'içinde' olduğu düşünülen iç ruh figürü beden üzerine yazıt olarak işlenerek imlenir" (Butler, 2012: 223). Bu nedenle, rusalkalar, abject sanatın bilindik nesnelere gibi, iğrençliği onları gözleyenlerin yüzüne çarpmazlar. Mitik miraslarını yansıtacak biçimde, sessiz duruşları ve hipnotize edici görünüşleriyle abjecti imlerler.

Rus Edebiyatında Rusalka

Uluoğlu (2009: 37) "1830'lu yıllarda Rus toplumunda milli bilincin ve folklorlara olan ilginin artması üzerine, ünlü Rus Slav bilimcisi Kireyevski'nin önderliğinde folklor materyallerinin kapsamlı bir şekilde toplanması için bir çalışma" başlatıldığını ve bu çalışmaya tanınmış Rus edebiyatçıları Aleksandr Puşkin ile Nikolay Gogol'ün de katıldığını ifade eder. Anılan yazarların, bu ortak çalışmaya katkılarının yanı sıra, özgün edebi eserlerinde de halk inanışlarından izleri yansıtmaya çalıştıkları görülür.

Olçay, Rus yazar Nikolay Gogol'ün (1809-1852) "Bir Mayıs Gecesi ya da Suda Boğulmuş Kız /Mayskaya noç, ili Utoplennitsa" adlı eserinde, köylülerin yorgunluk attığı eğlence sahneleri arasında, suda boğulan kızlara ilişkin bir efsaneye yer verildiğini, ancak eserin genelinde, masalsi unsurların "korkutucu olmaktan uzak, lirik ve doğal bir atmosfer" içinde sunulduğunu belirtir (Olçay, 2004: 180).

"Kocakarıların anlattıklarına göre bütün boğulmuş kızlar, o zamandan beri mehtaplı gecelerde bölükbaşının bahçesine çıkar, ay ışığında ısınırlarmış. Bölükbaşının kızı bunların başı olmuş. Bir gece üvey annesini gölün kenarında görmüş. (...) Eline bir insan düştüğü vakit onu, cadıyı ortaya çıkarmaya zorlarmış. Yoksa bu insanı suda boğacağını söyleyerek korkuturmuş..." (Gogol, 1992: 39-40).

Öyküde, kendisinin de bir rusalka olduğundan şüphe duyulan Panoçka, Levko adlı gençten, üvey annesini bulmasını ister. Panoçka'nın üvey annesi karşılığında Levko'ya vadettiklerine bakılırsa, genç kız suda yaşayan boğulmuş bir ruhun emarelerini göstermektedir: Mercanlar ve inciden kemerler, deniz kızlarının ziynetleridir. Levko, kıyıya baktığında, Kramskoy'un betimlediği sahneyi görür:

"Levko kıyıya baktı: İnce gümüşten bir sis içinde hayal meyal fark edilen beyaz giysili gölge gibi hafif kızlar, inci çiçekleri ile bezenmiş bir tarlayı andırıyorlardı. Gerdanlarında altın kolyeler, gerdanlıklar, takı altınları parlıyordu. Ama hepsinin renkleri solgundu. Bedenleri adeta saydam bulutlardan yapılmış gibiydi. Gümüşten ay ışığı altında saydam bedenleri her yana ışık saçıyordu: Dans eden boğulmuş kızlar Levko'ya biraz daha

yaklaştılar; sesleri duyulmaya başladı. Durgun bir akşam vaktinde, rüzgârın okşayışıyla inilleyen dere kenarındaki kamışlar gibi gürültü ediyorlardı” (Gogol, 1992: 69).

Olcay, Gogol’un, aralarında “Mayıs Gecesi” öyküsünün de bulunduğu “Dikanka Akşamları” adlı öykü derlemesinde, halk yaşamının ve folklorun, Rus edebiyatında ilk kez doğal ve şiirsel bir anlatımla kendine yer bulabildiğine, neredeyse tüm öykülerin bir efsane, ya da folklorik bir motiften yola çıkılarak kaleme alındığına dikkat çeker. *“Bu rengârenk temalar dünyasında lirik halk türkülerini andıran öykülere de, ‘doğüstü güçlerin’ zaferlerinin anlatıldığı Ukrayna efsanelerinden çağrışımlara da yer vardır”* (Olcay, 2004: 174). “Mayıs Gecesi” öyküsünde rusalka, Levko’ya ödül olarak, ipekli pazubentler, mercanlar, gerdanlıklar, altın ve inci kemerler vadeder. Korkunç bir cadı olan üvey annesi yüzünden, azap içinde yaşadığını, yüzünün solduğunu, boynunda morluklar kaldığını, bu lekelerin, ne yaparsa yapsın yıkanmadığını, temizlenmediğini söyler.

“Kıyıda benim kızlarımla birlikte dans ediyor ve ay ışığında ısınıyor. Ama o kurnaz ve hilecidir, kendine boğulmuş bir kız süsü vermektedir. Ama ben onun burada olduğunu biliyorum, bunu hissediyorum. Onun burada bulunuşu bana ağırlık veriyor, beni boğuyor. Onun yüzünden, bir balık gibi serbest ve kolay yüzemiyorum, sapsız bir balta gibi suyun dibine batıyorum. Delikanlı, onu ara ve bul bana... Göster bana” (Gogol, 1992: 69).

Slav folkloruna dayanan Rusça fantastik öyküleriyle tanınan, Ukrayna asıllı yazar, gazeteci ve edebiyat eleştirmeni Orest Somov’un (1793-1833) “Rusalka” adlı öyküsünde, Gogol tarzı masalsı üslupla ve yerel renklerle bezeli bir anlatımla, nehirden karaya çıkmak istemeyen hüzünlü bir rusalkanın hikâyesi anlatılır. Annesi, rusalkaya dönüşen kızına büyüler yardımıyla kavuştuğunda, rusalka, suların derinliklerindeki yurduna dönebilmek için yalvarır:

“Anne! Bırak ormanda dolaşayım, Rusalka Haftası’nda salınayım ve köyümüzün suyuna dalayım. Beni özlediğini, benim için gözyaşı döktüğünü biliyorum. Bizi kim ayırabilir ki? Boş yere endişelenmeyi bırak ve benimle Dinyeper’in derinliklerine dal. Orası eğlenceli, rahat! Orada herkes gençleşiyor ve su damlacıkları kadar oyunbaz, genç balıklar gibi şen ve kaygısız oluyor. Bizim orada güneş bir başka ışıldıyor ve sabah meltemi özgürce esiyor. Peki ya sizin dünyanızda?” (Somov, 1984, URL-1).

Rusalka, yeryüzünde, her şeyin bir ihtiyaca dönüştüğünü, açlık ve soğukla mücadele etmek gerektiğini, nehirlerdeyse, hiçbir şeye ihtiyaç duymadan, sadece gökkuşağı ile oynayarak, nehrin dibinde mücevherler arayarak yaşayıp gittiğini ve halinden pek memnun olduğunu anlatır. Kışın bir kürk ceketle ısınmalarının mümkün olduğunu, yazın, bulutsuz gecelerde, ay ışığında karaya çıktıklarını, sadece oyun oynamak, eğlenmek ve canlılarla şakalaşmak için kıyıya yanaştıklarını söyler. Bazen insanları nehrin dibine taşısalar da, bunun kimseye bir zararı olmadığına, ölen

kişinin, en az onlar kadar hafif ve özgür olacağına inanır: “Anne, bırak beni. Benim için çok zor. Canlılarla beraber nefes alamıyorum, boğuluyorum! Bırak beni anne, eğer seviyorsan, bırak...” (Somov, 1984, URL-1).

Batılı denizkızı, karaya çıkabilmek için sesinden vazgeçerken, Slav denizkızları, rusalkalar, suda kalabilmek için yalvarırlar. Bu anlamda, popüler hale getirilen denizkızı imajının uysallaştırıldığı, ehlileştirildiği; oysa otantikliğini koruyan geleneksel Slav rusalkalarının, içlerindeki özgür enerjiden vazgeçmek istemedikleri fark edilir.

Çağdaş Rus edebiyatının kurucusu Aleksandr Puşkin (1799-1837), rusalka temasını, halk edebiyatı dışında ilk işleyen edebiyatçılar arasında yer alır. 18. ve 19. yüzyıl romantik yazını sayesinde, rusalka anlatılarında yeni bir karakter keşfedilmiştir: Rusalkayı aldatan, intihara sürükleyen ve denizkızının intikamını alacağı sadakatsiz bir erkek. Rusalka imgesini, hem kurban hem de intikamcı rolü ile işleyen bu eserler arasında, halk inanışlarına aşına olan Puşkin’in “Rusalka” eseri de yer alır. Bu anlatının başında rusalka, canlı bir kadındır, “yabancı” bir varlık değildir (Verba, 2012: 113). Puşkin’in rusalkaya zarar veren bir erkek figür temasına – çalışmanın bu bölümünde değinileceği üzere- benzer bir içerik, postmodernist teknikler kullanan Rus yazar Vladimir Nabokov’un (1899-1977) “Lolita” (1955) romanında işlenecektir.

“Lolita” romanının kahramanı Humbert, üvey kızından bir su perisi olarak söz etmektedir (Nabokov, 2008: 21-24). Fischer (2016: 82), Nabokov’un, efsaneleri ve masalları, kadın cinselliğinin muhafazakâr değerlendirmelerinin tehlikeleri hakkında yorum yapmak ve kadınları toplumsal cinsiyet normlarına körü körüne bağlı kalmaktan kaçınmaya teşvik etmek için kullandığını ifade eder. Ayrıca Humbert, Lolita’ya, yaş günü için Andersen’in “Küçük Denizkızı” masalının, lüks bir baskısını hediye eder. Masaldaki denizkızının, âşık olmak için bir insanı seçmesi gibi, Lolita’nın üvey babasını seçmesi de uygunsuz seçimlerdir. Humbert, okuru masumiyetine ikna etmeye çalışırken¹, üvey kızını, erkekleri ağına düşürmeye pek meraklı denizkızlarına benzeterек gerçeği çarpıtır. Küçük denizkızı, denizin kendisine vereceği bacaklar karşılığında, Lolita ise para ve hediyeler karşılığında sesini feda eder, kendini sessizliğe mahkûm eder ve gerekmedikçe konuşmaz. Kurban ve zalim olarak denizkızı, yer değiştirir.

Denizkızları ve rusalkalar, fiziksel olarak benzeşmeler ve rusalkalar (dış görünüş itibarıyla insan suretinde olmalarına karşın) suda yaşadıkları ve karaya uyum sağlayamadıkları için yarı balık yarı insan kadınlar sayılırsalar da, farklı karakterlere sahiptirler. Walt Disney medya şirketinin

¹ Nabokov’un “Lolita” romanında anlatıcının okuru yönlendirmesi meselesi üzerine geniş kapsamlı bir çalışma için bkz. Mahmut Kaya, “Yazar ve Anlatıcı İkileminde ‘Lolita’ Romanının Şahıs Kadrosunun İncelenmesi”, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2013.

çizgi film karakterlerinden biri olan Ariel adındaki küçük denizkızından hatırlanacağı üzere, Batılı denizkızı tahayyülü, ondan cinsel anlamda çekici bir kadın olarak söz eder ancak uysal niteliklerini vurgular. Buna karşılık rusalkalar, Yunan Sirenleri gibi, saldırganlıkları ile ün salmışlardır, yıkıcı ve cezbedici güçleri sayesinde erkekleri avlarlar. Rusalkalar, sadece onlara saygısızlık edenlere karşı şiddet uygularlar (Hubbs'tan akt. Fischer, 2016: 88).

Bu bilgiler ışığında, Nabokov'un "Lolita" romanındaki göndermelerin, "aşırı yorum" (overinterpretation) ürünü olduğunu söylemek oldukça zordur. Postmodern teknikler kullanan bir yazar olarak Nabokov'un yazınsal bilmeceleleri ve oyunları içinde en belirginleri olan bu göndermeler, mitik anlatıların cinsiyetçi yönünün derinlikli tahlilleridir ve bu tahlillerin, gündelik hayatı nasıl etkileyebildiğinin bilinci ile kaleme alınmışlardır.

Slav Halk Sanatında ve 19. Yüzyıl Resim Sanatında Rusalka

Alman filozof Immanuel Kant (1724-1804), "Yargı Yetisinin Eleştirisi" adlı eserinde, gerçek yaşamda çirkin kabul edebileceğimiz nesnelere, sanat yapıtına güzel olarak yansıtılabileceği üzerine bir tartışma yürütür. Zira kendi dışında bir amacı olmayan güzelin, iyi kavramı ile aynı doğrultuda bulunması gerekmez (Kant, 2011: 61). Kant, sanatın güzel kılamayacağı tek çirkinliğin, insanda tiksinti yaratacak mahiyetteki çirkinlik olduğunu savunur. Bu bağlamda, abject nesne, doğası gereği, Kant'ın "sanat yapıtının dahi esteteze edemeyeceği denli çirkin" tanımlamasını karşılamaktadır; zira nesnenin abject mahiyeti, iğrendirici olmasından ileri gelmektedir. Ancak Slav rusalkaları ve genel anlamda tüm mitik denizkızları söz konusu olduğunda, bu varlıkların, sanat yapıtına estetik biçimde yansımaları, sanatta temsilin dönüştürücü gücünden kaynaklanır. Uncu (2018, 457), "*tiksindirici bir gerçekliğin, biçimsel olarak kusursuz bir görselelikte yansıtılabileceğinden*" söz eder. Bu bağlamda, güzellik olgusunu kışkırtıcı biçimde sorgulatmaya yönelik abject sanatın genel çerçevesinin aksine, rusalka temsilleri, tekinsiz bir güzelliğin simgeleri olarak işlenirler.

Rusalkanın abject mahiyeti, onun sadece görsel anlamda insan-hayvan arası bir yaratık olmasından kaynaklanmaz. Zira rusalkalar, Batılı denizkızı tahayyülündeki gibi bir kuyruğa da sahip değildirler. Bu kuyruk tasvirleri, esasında, geleneksel halk sanatı oymalarında görülmektedir² (Görsel 8, 9 ve 10). Bunlara "rusalka-faraonka" veya "bereginya" adı verilir (Golubkova, 2016: 147). Ancak mitoloji literatürü içinde rusalkalar, sıklıkla

² Sanat yaşamında Teffi takma adını kullanan Rus kadın yazar Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya'nın (1872-1952) (Öksüz, 2017: 7) "Rusalka" adlı öyküsünde "Kornelya değil mi o, kapkara, bulanık... dev balık gözleriyle bakıyor... Ve birden daha önce gölde, beline kadar çıplak halde yaptığı gibi, sıçırıyor, ellerini uzatıyor ve sallıyor, sallıyor, göğsünden aşağısı balık pulu kaplı..." (Teffi, 2017: 99) ifadeleri yer alır. Yazarın halk inanışlarından esinlenerek kaleme aldığı bu öyküde, rusalkanın yarı balık-yarı insan niteliklerine vurgu yapılmaktadır.

kuyruksuz ve insan biçiminde, suda yaşayan mitik yaratıklar olarak anılmaktadırlar (Dynda, 2017: 84).

İnanışın olumlu bir takım yorumlarına göre rusalka, denizin koruyucusudur. Dağınık saçları, dalgaları; açık göğüsleriye, doğa ananın besleyici nemini simgeler ve ellerinde nilüferler (su zambakları) taşırlar (Görsel 6 ve 7) (Sokolov ve Sokolova, 2013: 33). Halk sanatı ustaları, aralarında rusalkanın başı çektiği masal karakterlerini oymacılık desenleri olarak kullanmışlardır, bunlara “domovaya (korobel’naya) rezba” adı verilmektedir. Bu oymalar, gemiler ve mavnaların yüzeylerinde kullanıldığı için bu adı almışsa da, evlerin çeşitli bölümlerinde de işlenmiştir (Görsel 9-10). Domovaya rezba, Rus geleneksel sanatlarında kullanılan ahşap oyma tekniğidir ve bu teknikle işlenmiş desenlerde, rusalkaların çokluğu dikkat çekmektedir (Abrosimova vd., 1989: 7). Bunlar, evlerin iç mekânlarında olduğu gibi, dış cephelerini süslemek için de kullanılmaktadır.

Rusalkalar, 19. yüzyıl Rus resim sanatına da konu olmuştur. Rus ressam İvan Kramskoy’un (1837-1887) “Mayıs Gecesi/ Mayskaya noç” yapıtı (“Rusalkalar /Rusalki” adıyla anılmaktadır), Gogol’ün “Mayıs Gecesi (ya da Suda Boğulan Kız / Mayskaya noç, ili Utoplennitsa” eserinden bir sahneye ithafen yaratılmıştır (Görsel 1). Ay ışığı altında kıyıya çıkan bir grup rusalka, beyaz giysileri içinde, hüzünlü bir gece geçirmektedir. Uzelli, Kramskoy’un, yapıtını ilk Gezgin Ressamlar Birliği sergisi için, Gogol’ün “Mayıs Gecesi” hikâyesinden esinlenerek yarattığından söz eder: “Deniz kızları şeffaf tenli, ağır hareketli, soluk yüzlerle betimlenmişlerdir. Fondaki peyzaj, şiirsel bir anlayışta uzayan ışık ve gölgelerle mehtabın gizemini, izleyiciye ustalıklı aktarmaktadır” (Uzelli, 2002: 85).

Rus ressam Konstantin Makovski’nin (1839-1915) “Rusalkalar /Rusalki”ı ise (Görsel 2), Kramskoy’un eserinin aksine, neşeli doğaüstü yaratıkların dansını betimlemektedir. Bu tabloda rusalkalar, gösterişli ve sağlıklı bedenleriyle suyun yüzeyinde ve gökyüzünde uyumlu bir dans gösterisi sergilemektedirler. Gece ve ay ışığı, her iki tablonun öne çıkan atmosferini oluştursa da, ilkinde hüzün, ikincisinde eğlence temasına vurgu yapılmıştır. Ancak her durumda, rusalka, baştan çıkarıcı, gizil ve tehlikeli güçlerini muhafaza etmektedir. Hüzünlü ve neşeli rusalkaların kesişim kümesi, gizemli ve öngörülemez nitelikte olmalarıdır. Nihayetinde, Slav mitolojisinin tehlikeli dişil güçleridirler. Abject kuramına göre, kendimizden uzaklaştırıp iğrenç kategorisinde değerlendirmeye başladığımız nesnelere, kişiler, durumlar ve olgular; fiziksel olarak güzel yansıtılsalar dahi; belirsiz nitelikleri, ben ve öteki arasında kalmış olmaları ve öngörülemez tehlikeler taşımaları nedeniyle çember dışına itilirler.

Slav Opera Sahnesinde Rusalka

Slav mitolojisinin deniz kızları olan rusalkaların sanatsal temsilleri, halk inanışındaki korku nesnelere, kötücül ve baştan çıkarıcı su ruhları olarak rusalkaların taşıdığı abject karakteri, estetik ilkeler lehine

dönüştürmüştür. Bu temsiller, iğrenç bedensel niteliklerinden arındırılarak, seyirlik nesne olarak betimlenmişlerdir veya hikâyelerinin acıklı yönünün altı çizilerek yansıtıldıkları için, abject özellikleri, gizemli ve hüznü olmakla yer değiştirmiştir. Her durumda, tekinsiz doğaları, etkileşim içine girdikleri diğer anlatı figürleri tarafından kendilerine temkinli ve şüpheli yaklaşılmasına neden olur ve rusalkaların melankolik öykülerini inşa eder.

Çek besteci Antonín Dvořák (1841-1904) kariyerinin son yıllarında, sadece masallara ve efsanevi temalara odaklandığı bir dönemde, “Rusalka” operasını bestelemeye başlar. Opera, denizkızı masalının Avrupa varyasyonuna yakındır ve bir insana kavuşabilmek uğruna fedakârlıkta bulunan denizkızının hikâyesini anlatır. Çek şair Jaroslav Kvapil (1868-1950) tarafından yazılan libretto, çeşitli edebi eserlerden esinlenmiştir. İlham kaynakları arasında, Hans Christian Andersen’in (1805-1875) “Küçük Deniz Kızı” masalı ve Alman yazar Friedrich de la Motte Fouqué (1777-1843) tarafından yazılan “Undine” masalı da yer almıştır. Ancak librettonun Çek folk motiflerini, ruhunu ve formunu yansıtmasına özen gösterilmiş ve yabancı unsurlar mümkün olduğunca elenmiştir. Sembolist ve dekadant ruhun izlerini taşıyan libretto, kadını yüzyıl dönümünün tehlikeli kadın /femme fatale karakteri olarak tasvir eder. Bu tasvirin kaçınılmaz sonucu olarak, prens, rusalkanın ölüm öpücüğünü kabul eder ve onun kollarında, huzur içinde hayata gözlerini yumar. Erotizm ile ölüm arasındaki bu ilişki, sembolist ve dekadant dönemlerin tipik birer örneğidir (URL-2).

Masalın bu uyarlamasında, rusalka, sesini kaybeder ve âşık olduğu erkek, onun öpücüğüyle lanetlenir. Operanın temsillerinde, rusalkanın yurdu olan su altını simgelemek üzere sıklıkla mavi ağırlıklı dekorlar tasarlanmış, rusalka figürünün ellerinde ya da kostümlerinde, su yüzeyinde yetişen bitkiler olan nilüferler öne çıkarılmıştır. Rusalkanın dalına oturduğu ağaç ve ayrıca, ay ışığı, deniz kızlarının karaya çıktığı mehtaplı geceleri simgelemek üzere, sahne dekorlarında kullanılmıştır (Görsel 6 ve 7).

Sonuç

Slav mitolojik sisteminde şeytani yaratıklar arasında sayılan rusalkalar, insanlar dünyasıyla sıkı sıkıya bağları olduğu düşünüldüğünden, özel bir yer tutarlar. Halk demonolojisi araştırmacıları, deniz kızlarının kökenini açıklayan önemli sayıda inanışın varlığına 19. yüzyılda dikkat çekmişlerdir ve kaynakların önemli bir bölümü, rusalkaların, doğal olmayan nedenlerle ölen kadınlar olarak kabul edildiğini göstermektedir (Sartayeva, 2015: 132).

Slav inanışında, halkın rusalkaya yaklaşımı ikilik arz eder. Bir yandan onun tekinsiz güçlerinden korkulur ve lanetlenmiş bir ruh olduğu için zarar getireceğine inanılır; öte yandan, çaresiz ve acılı bir varlık olarak kabul

gördüğünden, azabını dindirmek amacıyla, rusalkaya anlayışlı davranılır. İnsanların ondan korktuğu gibi, onun da insanlardan korktuğuna inanılır. Rusalkalar, suda yaşayan, kötücül ruhlar olarak, abject nesnelere. Hem suyla ilişkili fiziksel özellikleri ve bir cesetten evrilmiş olmaları, hem de lanetli tinsellikleri nedeniyle -Kristeva ve Butler'ın abject yorumlarından yola çıkılarak görüleceği üzere- toplumun dışına itilmişlerdir. Geleneksel rusalka hikâyesi, Slav dünyası edebiyatında, resim sanatında ve opera sahnesinde yeniden kurgulanmıştır.

Rusalka, dünya mitolojilerindeki siren, su perisi gibi benzer varlıklarla doğrudan ilişkisi ve yakınlığı bağlamında ele alınır ve bu türden karşılaştırmalar, bugün, denizkızı inanışlarının form değiştirerek, hala korkuya işaret ettiğini göstermeyi sürdürür. Günümüzün en çok kazanan şirketlerinden biri olan Starbucks kahve zincirinin logosunda, denizkızının "kızkardeşlerinden" biri (Sax, 2000: 53) yer alır. Çift kuyruklu denizkızı biçimindeki Melusine'e yer verilen logoda, figürün uzun saçları, stilize edilmiş üst bedenini tamamıyla örtmektedir. Logonun eskiden kullanılan versiyonunda, denizkızının geleneksel özellikleri betimlenmiş, figürün göğüsleri, saçları tarafından tamamen örtülmemiştir (Phillips ve Rippin, 2010: 485). Üstelik bu versiyon, geleneksel ahşap oymalardaki, gravürlerdeki, taş baskılardaki versiyonla örtüşmektedir. Ancak şirket, muhafazakâr Amerikan vatandaşlarının tepkisi nedeniyle, logosunda bir revizyona gitmiş, şirket gelirlerinin düşüşe geçtiği dikkate alınarak, figürün bedeni sansürlü bir denizkızına dönüştürülmüştür. Phillips ve Rippin (2010: 495) uygulanan sansürle, logodaki denizkızının bereket ve besleyicilik sembolü olma özelliğini yitirdiğini savunmaktadır.

Yeryüzüne çıktığı hafta bereket getireceğine inanılan bir mitik imgenin, doğurganlığı simgeleyen görünümünün sansürlenmesi, abject öteki olarak ondan korkulmaya devam edildiğini göstermektedir. Bir abjeksiyon örneği olarak yaratılan ve insanla hayvan; yaşamla ölüm arasında bırakılmış bu figür, günümüzde ikinci kez ötekileştirilmiş; toplum tarafından kabul edilebilmesi için, tekrar ehlileştirilmiştir. Bugün, yaşamı anlamlandırmak için bilimsel yöntemlere başvurduğumuz bu çağda, tekinsiz mitik figürün bedensel nitelikleri, hala kötücül, baştan çıkarıcı bir tehlikeli kadın /femme fatale olarak kabul edilmeyi sürdürmekte; ancak bu imgelerin, firmalara popülerlik ve maddi gelir sağlamaya yönelik estetik niteliklerinden asla vazgeçilmemektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

ABROSIMOVA, Aleksandra ve diğerleri (1989). *Hudojestvennaya rez'ba po derevu, kosti i rogu*. Moskva: Vıssşaya şkola.

AKKOL, Nuray (2018). "Abject Art Olarak Kadın Bedeni ve Performans Sanatındaki Kışkırtıcılığı". *Ulakbilge*, 6 (29), s. 1349-1361.

- BUTLER, Judith (2011). "Maddeleşen/Sorunlaşan Bedenler (Bela Bedenler)". (Çev.: Cüneyt Çakırlar ve Donat Bayer), *Cogito*, S. 65-66, s. 53-86.
- BUTLER, Judith (2012). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev.: Başak Ertür), İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇABUKLU, Yaşar (2014). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat.
- DYNDA, Jiří (2017). "Rusalki: Anthropology of Time, Death, and Sexuality in Slavic folklore". *Studia Mythologica Slavica*, 20, s. 83-111.
- FISCHER, Carlie (2016). "Mermaids, Multiculturalism, and Misogyny in Vladimir Nabokov's *Lolita*". *Verso* 1, s. 82-93.
- GOGOL, Nikolay (1992). *Mayıs Gecesi ya da Suda Boğulan Kız*. (Çev.: Hasan Ali Ediz), İstanbul: Engin Yayınları.
- GOLUBKOVA, Ol'ga V. (2016). "Rusalka v narodnih verovaniyah vostochnih slavyan Zapadnoy Sibiri (perspektivi kartografirovaniya lokal'nih aspektov obraza)" *Vestnik arkheologii, antropologii i etnografii*, 2 (33), s. 144-152.
- KANT, Immanuel (2011). *Yargı Yetisinin Eleştirisi*. (Çev.: Aziz Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınları.
- KAYA, Mahmut (2013). *Yazar ve Anlatıcı İkileminde 'Lolita' Romanının Şahis Kadrosunun İncelenmesi*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KRISTEVA, Julia (2014). *Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme*. (Çev.: Nilgün Tural) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MOLINA-MORENO, Francisca (2016). "Antiçniye sireni i polesskiye rusalki" 76-102. *Demonologiya i narodniye verovaniya. Sbornik naučnih statey. Sostavitel': Ippolitova, Aleksandra Borisovna*. Moskva: Gosudarstvennyy respublikanskiy tsentr russkogo fol'klora.
- NABOKOV, Vladimir (2008). *Lolita*. (Çev.: Fatih Özgüven). İstanbul: İletişim Yayınları.
- OLCAY, Türkan (2004). "Nikolay Gogol'ün Ukrayna Folkloruna Yaklaşımı", *Millî Folklor*, 8 (61), s. 172-184.
- PHILLIPS, Mary - RIPPIN, Ann (2010). "Howard and the Mermaid: Abjection and the Starbucks' Foundation Memoir". *Organization*, 17(4), pp. 481-499.
- ÖKSÜZ, Gamze (2014). *Rus Mitolojisi*. İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- ÖKSÜZ, Gamze (2017). "Teffi". *Aşk ve Fantastik Öyküler*, s. 7-8, İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- RAPPOPORT, Philippa (1999). "If It Dries Out, It's No Good: Women, Hair and Rusalki Beliefs", *SEEFA Journal Folklorica*. 4 (1), pp. 55-64.
- SARTAYEVA, Lyudmila I. (2015). "Rusalka: mifiçeskiy personaj v traditsionnoy kubanskoy kul'ture" *Al'manah sovremennoy nauki i obrazovaniya: nauçno-teoreticeskiy i prikladnoy jurnal* 12 (102), s. 132-136.

- SAX, Boria. (2000). "The Mermaid and Her Sisters: From Archaic Goddess to Consumer Society". *ISLE: Interdisciplinary Studies in Literature and Environment* 7 (2), pp. 43-54.
- SOKOLOV, Maksim - SOKOLOVA, Marina (2013). *Dekorativno-prikladnoye iskusstvo* Moskva: Vlado.
- TEFFİ (2017). "Rusalka". *Aşk ve Fantastik Öyküler*. s. 88-100, (Çev.: Sabri Gürses), İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- ULUOĞLU, Suzan (2009). *Rus Bilinalarının Şiirsel Dil Özellikleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- UNCU, Gonca (2018). "Sanatta Çirkinin Temsili". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 71, s. 455-480.
- UZELLİ, Gönül (2002). *XVIII-XIX Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- UZELLİ, Gönül (2016). *Slav Mitolojisi İnanışlar ve Söylenceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- VERBA, Natal'ya I. (2012). "K probleme transformatsii sistemı arhetipov syujetov o morskikh devah v kul'ture XIX veka (na primere dramı 'Rusalka' A.S. Puşkina)" *Obşestvo. Sreda. Razvitiye* 3, s. 113-117.
- VINOGRADOVA, Lyudmila N. (2000). *Narodnaya demonologiya i mifo-ritual'naya traditsiya slavyan*. Moskva: Indrik.
- ZELENIN, Dmitri K. (1995). *Oçerki russkoy mifologii: Umerşkiye neyestestvennoy smert'yu i rusalki*. Moskva: Indrik.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: SOMOV, Orest M. (1984). "Rusalka: Malorossiyskoye predaniye" *Malorossiyskiye bili i nebilitsi*. Moskva: Sovetskaya Rossiya. http://az.lib.ru/s/somov_o_m/text_0110.shtml (Erişim: Aralık 2018).
- URL-2: <http://www.antonin-dvorak.cz/en/rusalka>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-3: <https://www.tretyakovgallery.ru/collection/rusalki/> (Erişim: Aralık 2018)
- URL-4: https://muzei-mira.com/kartini_russkih_hudojnikov/2104-rusalki-makovskiy-opisanie-kartiny.html
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-5: <https://myfairylan.jimdo.com/mermaid/waterhouse-paintings/>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-6: <http://www.john-william-waterhouse.com/siren/>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-7: <http://www.john-william-waterhouse.com/hylas-and-the-nymphs/>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-8: <https://www.classicalmpr.org/story/2017/02/25/met-opera-rusalka>
(Erişim: Aralık 2018)

- URL-9: <https://www.classicalmusicnews.ru/reports/rusalka-eburg-2017/>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-10: <http://rezchiku.ru/books/item/f00/s00/z0000008/st004.shtml>
(Erişim: Aralık 2018).
- URL-11: <https://i.pinimg.com/originals/16/b3/3c/16b33cbcea0209696f30fe8970f137f6.jpg>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-12: <http://rusnardom.ru/domovaya-rezba-drevnie-slavyanskie-simvolji/>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-13: <https://niezlasztuka.net/wp-content/uploads/2016/06/rusalki-ostateczna-wersja.jpg>
(Erişim: Aralık 2018)
- URL-14: JAŚKIEWICZ, Joanna. (2016). "Dangerous Beauty, or 'Rusalki' by Witold Pruszkowski" <https://niezlasztuka.net/o-sztuce/niebezpieczne-piekno-czyli-rusalki-witolda-pruszkowskiego/>
(Erişim: Aralık 2018)

EKLER

Görsel 1: İvan Kramskoy, "Rusalkalar", 1871, Tretyakov Galerisi. (URL-3)

Görsel 2: Konstantin Makovski, "Rusalkalar", 1879, Rus Devlet Müzesi. (URL-4)

Görsel 3: John William Waterhouse, "Mermaid", 1901, Royal Academy of Arts. (URL-5)

Görsel 4: John William Waterhouse, "Siren", 1900, Özel koleksiyon. (URL-6)

Görsel 5: John William Waterhouse, "Hylas and the Nymphs", 1896, Manchester Art Gallery. (URL-7)

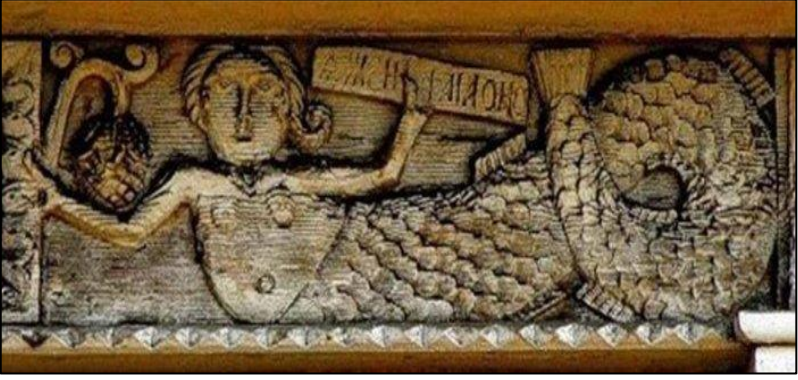
Görsel 6: Antonín Dvořák'ın "Rusalka" operasının 2016 temsilinden bir sahne. Rusalka rolünde soprano Kristine Opolais. (URL-8)

Görsel 7: Antonín Dvořák'ın "Rusalka" operasının 2017-Yekaterinburg temsilinden bir sahne. (URL-9)

Görsel 8: 18. yüzyıl sonuna ait ahşap rusalka oyması. (URL-10)

Görsel 9: Halk sanatında rusalka figürü. (URL-11)

Görsel 10: Ahşap oyma pencere süslemesinde rusalka. (URL-12)

Görsel 11: Witold Pruszkowski, "Rusalkalar", 1877, Krakow Ulusal Müzesi. (URL-13) Deniz kızları "birini cezbetmek istediklerinde ise güzel bir köylü kızına dönüşebilirler" (Gruško ve Medveden'den akt. Uzelli, 2016: 124). Jaśkiewicz (2016, URL-14), Ukrayna asıllı Polonyalı ressam Witold Pruszkowski'nin (1846-1896) rusalkaları güzel ama alışılmış genç kızlar olarak yansıttığından, rusalka figürlerinin taşıdığı Ukrayna köylerinin tipik kostümlerini etnografik bir hassasiyetle sunduğundan, korku atmosferini ise ışık ve gölge oyunları sayesinde yarattığından söz eder. Sovyet halkbilimci Vinogradova (2000: 226) ise, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, rusalka sembolünün, romantik şairlerin izinden giden Leh ressamlar tarafından sıklıkla kullanıldığını belirtir.